

3. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. (1966, December, 16). United Nations. Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/activities_of_parks_monuments_landscape_art_are_studied_in_the_system_of_cultural_needs_of_people_995_042 [in Ukrainian].
4. Moldovan, V. & Chulinda, L. (2nd ed.). (2010). Law studies. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Petrov, L. I. (2012). Need as a subject of socio-cultural reflection. Omsk Scientific Bulletin, 3 (109), 238–242 [in Russian].
6. Hipters, Z. V. (2006) A Need. Culturological Dictionary. Kyiv: Professional [in Ukrainian].
7. Kopyeychikova, V. V. (1999). Law studies. Kyiv: Inter Yurinkom [in Ukrainian].
8. Law of Ukraine on culture from December 14 2010, № 2778-VI. Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2778-17/conv> [in Ukrainian].
9. Law of Ukraine on protection of cultural heritage from June 08 2000, № 1805-III. Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> [in Ukrainian].
10. Law of Ukraine on the Environmental Protection from June 25 1991, № 1264-XII. Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>. [in Ukrainian].
11. Law of Ukraine on Nature Reserve Fund of Ukraine from June 16 1992, № 2456-XII. Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-12/conv> [in Ukrainian].
12. Rashidov, S. S. (2011). Shaping of artistic needs in the cultural identity formation. Spiritual personality: methodology, theory and practice, 5 (46), 116–121 [in Ukrainian].
13. Bairac, I. P. (2008). Glossary Directory of legal, political, social and economic terms structure. Kyiv: Millennium [in Ukrainian].
14. Shipovskaya, L. P. (2008). Man and his needs. Moscow: Alfa; INFRA-M [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 05.12.2016 р.

УДК 008 (477)

Пилявець Людмила Степанівна
здобувач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв

МОВА І ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Мета статті – проаналізувати основні аспекти вирішення ідентифікаційних проблем української культури в умовах глобалізаційних трансформацій з акцентуацією уваги на проблемах мови. **Методологічною** основою дослідження слугують загальнонаукові та культурологічні методи дослідження, які становлять основу низки підходів, серед яких: комплексний, який передбачає встановлення всіх взаємозв'язків глобалізаційних трансформацій та використання під час їх дослідження різноманітних методів у різних формах поєднання; системний, який передбачає розгляд глобалізаційних трансформацій як системи, що дає змогу виявити безліч елементів, які її утворюють, класифікувати та впорядкувати зв'язки між цими елементами, та ін. **Наукова новизна** полягає у окресленні теоретичних аспектів проблеми кризи української культури в умовах глобалізаційних викликів, зокрема в контексті збереження національної мови. **Висновки.** Процеси культурно-інформаційної глобалізації розмивають підвалини культурної самотождності, а найбільше національної мови. Домінуючими негативними викликами у вітчизняній мовній сфері є: міграція і полікультурність, що провокують перемішування, пересікання вітчизняних кордонів іномовними зразками. Для забезпечення суспільної злагоди держави змушені надавати статус офіційної декільком мовам, визнавати існування лінгвокордонів. При цьому неминуча інтеграція провокує бажання країни ідентифікуватися, зайняти своє місце у світі, що неможливо без знання інших мов, а це почасти "засмічує" мову міжмовними запозиченнями, розхитує мовну норму.

Ключові слова: глобалізація, трансформації, мова, українська культура.

Пилявец Людмила Степановна, соискатель Национальной академии руководящих кадров культуры и искусства

Язык и глобализационные трансформации в украинской культуре: теоретические аспекты

Цель статьи – проанализировать основные аспекты решения идентификационных проблем украинской культуры в условиях глобализационных трансформаций с акцентуацией внимания на проблемах языка. **Методологию** исследования составили общенаучные и культурологические методы, которые легли в основу ряда подходов, среди которых: комплексный, предусматривающий установление всех взаимосвязей глобализации и использования во время ее исследования различных методов в различных формах сочетания; системный, предусматривающий рассмотрение глобализационных трансформаций как системы, что позволяет выявить множество элементов, которые ее образуют, классифицировать и упорядочить связи между этими элементами, и другие. **Научная новизна** заключается в обрисовке теоретических аспектов проблемы кризиса украинской культуры в условиях глобализационных вызовов, в частности в контексте сохранения национального языка. **Выводы.** Процессы культурно-информационной глобализации размывают фундамент культурной идентичности, а больше всего национального языка. Доминирующими негативными вызовами в отечественной языковой сфере являются: миграция и поликультурность, провоцирующие перемешивание, пересечение отечественных границ иноязычными образцами. Для обеспечения общественного согласия государства вынуждены предоставлять статус официального нескольким языкам, признавать существование лингвограниц. При этом неизбежная интеграция провоцирует желание страны идентифицироваться, занять свое место в мире, что невозможно без знания других языков, в это отчасти "засоряет" язык межъязыковыми заимствованиями, расшатывает языковую норму.

Ключевые слова: глобализация, трансформации, язык, украинская культура.

Pylyavets Ludmyla, PhD-candidate of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Language and Globalization Transformation of Ukrainian Culture: Theoretical Aspects

Purpose of Article. The purpose of the article is to analyse of the main aspects of the solution of the Ukrainian culture identical problems in the globalization transformation, paying particular attention to the language problems. The **methodological** basis consists of general scientific and culturological methods. They form the research approaches. The complex approach means the analysis of the relations and links of globalization. The system approach allows us to study the globalization transformations as a system. It gives us an opportunity to see elements and systematize their connections. **Scientific Novelty.** The scientific novelty is to review the theoretical aspects of the problem of the Ukrainian cultural crisis in the circumstances of global challenges, particularly in sphere of the language. **Conclusions.** The processes of the cultural-informational globalization destroy cultural and linguistic self-identity. The most negative challenges of the national sphere of the language are migration and polyculture. They allow to mix the national culture with foreign patterns. The states have to make few languages as official national languages to support the social harmony and to prove the existence of the language borders. The integration stimulate the state to self-identify, to occupy its own place among others. It is impossible without knowledge of other languages whereas it leads to mixing Ukrainian with other languages.

Keywords: globalization, language, transformation, Ukrainian culture.

Загальновідомо, що питання національної ідентичності фундаментально пов'язані з духовністю, а відповідно – з ціннісно-моральними настановами, які відображені у системі національної культури. Позаяк у процесі своєї життєдіяльності кожна спільнота виробляє власні культурні коди, які вважають основною символічною ознакою буття нації та характеризують її становлення – від зародження як ще неусталеної культурної спільноти до майбутніх трансформацій, в умовах яких саме культура стає інтегруючим чинником, який сприяє досягненню консенсусу щодо майже всіх питань суспільного життя, а відповідно – забезпечує цілісність, унеможлиблює стагнацію, розпад та дезінтеграцію країни. Як справедливо зазначає українська дослідниця Є. Зелінська, кожна національна культура є самобутнім життєвим світом, в якому закодовані спосіб світосприймання та світорозуміння, характерний для даної нації. В цьому розуміння національна культура містить самобутній світогляд відповідного народу, є кодом, що відкриває таємницю нації, творить портрет народу, в якому "неповторно відображається весь його досвід" [3, 101].

Глобалізація для культури має значний позитивний потенціал завдяки розширенню творчих здібностей людини та суспільства, інтеграції життєвих цінностей, обміну культурними надбаннями, інтенсифікації світових інформаційних потоків тощо. Водночас глобалізація – це процес, який супроводжується культурними зіткненнями і протиріччями, провокує інформаційні війни, маніпуляції зі свідомістю громадян, насаджування чужих цінностей і світогляду, проникнення безнаціонального культурного продукту.

Для української культури питання збереження власної самототожності в умовах глобалізаційних викликів можна віднести чи не до найбільш актуальних, що породжує безліч проблем та необхідність окреслення і розробки завдань з їх вирішення, що й актуалізує наше дослідження.

Мета статті – проаналізувати основні аспекти вирішення ідентифікаційних проблем української культури в умовах глобалізаційних трансформацій з акцентуацією уваги на проблемах мови.

Нині наша культура переживає складні часи ідентифікаційної кризи, ознаки якої найбільш чітко проявляються насамперед на рівні загальнонаціональної ідентичності, коли її відсутність призводить до конфліктів, з одного боку, на рівні всієї держави, а з іншого – на рівні регіональних спільнот, провокуючи часто незрозумілі вимоги щодо мовних, етнокультурних та інших запитів. Другим загрозливим наслідком кризи ідентичності можна вважати відсутність гармонії між загальнонаціональними та приватними інтересами окремих груп населення, що стає підґрунтям міфотворчості про загрозу їх етнічній ідентичності та відриву цілей держави від реальних потреб та інтересів населення.

Останнім часом в українському соціумі активізувалася ще одна тенденція, яка проявляється в почасті надмірній увазі окремих груп населення до національно-ідеологічних пріоритетів замість сповідування раціонально-прагматичних цілей, які сьогодні стоять перед українським суспільством.

Тому спробуємо спочатку виокремити основні аспекти та явища, які, на нашу думку, можна на сьогодні вважати основними чинниками збереження національної окремішності, а відтак – потребують найбільш прискіпливої уваги та своєчасного реагування.

До них ми віднесемо: – збереження і розвиток основних ідентитетів, які становлять основу самототожності кожної національної культури, серед яких найбільш актуальними для української культури є національна мова та традиції; – збереження національної культурної спадщини, традиційної народної культури, зокрема всіх етнічних спільнот, які проживають на теренах нашої багатонаціональної держави; – формування інтегративної ідеології як запоруки ідеаціональної єдності, що тісно корелюється таким поняттям, як національна ідея; – формування розвиненої системи полікультурної освіти, що опосередковано необхідністю узгоджувати різноманітні культурно-регіональні інтереси на основі виховання толерантності, формування принципів міжкультурного діалогу та політики мультикультуралізму.

Саме завдяки культурі та продумній політиці в гуманітарній сфері формуються основні ідентитети, які становлять основу етнонаціональної ідентичності як окремої людини, так і всієї культурної спільноти.

Чи на найбільше в сучасних умовах глобалізації страждають такі ідентитети, як традиції та мова. Отже, зупинимось насамперед на проблемах мови та культурних традицій.

Формування інформаційного суспільства, яке, у свою чергу, визначило активізацію та напрям руху глобалізаційних процесів у дещо відмінному від традиційного розуміння руслі, спровокувало ви-

никнення такого нового феномена сучасності, як інформаційно-культурна глобалізація. Саме остання, на нашу думку, щонайбільше спровокувала неоднозначні та почасти негативні трансформації, які нині загрожують розмиванням традиційних підвалин культурної самототожності, провокуючи виникнення на їх місці нових, суперечливих поєднань у формі своєрідних міксів різних ментальних цінностей.

Перший негативний наслідок інформаційно-культурної глобалізації – трансформації у мовній сфері. Саме національна мова, як відомо, з одного боку, слугує засобом ідентифікації (співвіднесення) людини себе з певним культурним середовищем, а з іншого – дає змогу останньому визначити своє позиціонування серед інших культурних спільнот у світі. Тому для людини рідна мова інколи стає чи не останнім прихистком у аморфному і роздрібленому суспільстві, яке здригається під впливом чужих ідентитетів, почасти сильніших, а відповідно, таких, які мають більше важелів для дестабілізації тих культурно-ціннісних норм і приписів, які склалися не одне століття. На жаль, нині вони, дійсно, дедалі частіше потрапляють під загрозу не лише розмивання, а й знищення.

Так, М. Козловець, спираючись на висновки низки інших дослідників, обґрунтовує власну думку про те, що мова: за своєю природою не може бути предметом оперативного вибору (Е. Ренан); це "дім буття", "найінтимніше лоно культури", природне психологічне середовище буття людини, мисленнєве "повітря", яким дихає і в якому живе її свідомість (М. Хайдеггер); основа духовності народу, міцна й надійна опора самоусвідомлення особистості, імпульс творчого самовираження людини не тільки в національній культурі, а й у світовій цивілізації (О. Ангархаєв); як підґрунтя ідентичності – унікальна здатність консолідації спільнот в єдиний соціум. Вмирання мови, констатує український дослідник, означає для етносу загибель навколишнього інтелектуального середовища, а для всього людства – втрату одного із способів сприйняття світу [4, 451-453].

Звичайно, у світі існує безліч країн, які мають декілька мов, визнаних як офіційні. І це зрозуміло, адже 6 тисяч мов не можуть стати ідентифікаційним показником для близько 200 країн, які сьогодні функціонують на мапі світу. Та й основні сутнісні характеристики глобалізації – інтеграція, мультикультуралізм, космополітичний характер – не можуть не викликати перемішування народів та пересікання державних кордонів іншими мовними зразками.

Як зазначає українська дослідниця С. Дрожжина у дисертаційному дослідженні "Культурна політика як проблема сучасного соціокультурного процесу" [2], у 110 державах світу нині існує невідповідність між титульною нацією та офіційною мовою, позаяк часто держави не ставлять знак рівності між поняттями "культура нації" та "офіційна мова", відповідно – мають декілька офіційних мов. До них зазвичай відносять мову корінної національності та мову, яку населення країни вважає рідною. 47 (24%) держав мають більше ніж одну, а 149 – одну офіційну мову. При цьому тільки у 66 державах офіційна мова є мовою титульної нації, водночас лише у 49 країнах титульна нація є чисельною більшістю. У Білорусі росіяни становлять лише 13,2%, проте російська мова визначена як друга офіційна. Невеличкі країни, такі як: Бельгія має три офіційні мови – нідерландську, французьку, німецьку, Боснія й Герцеговина – три офіційні мови – боснійську, сербську, хорватську, Люксембург – три офіційні мови – німецьку, французьку, люксембурзьку.

В Іспанії: офіційна мова – іспанська, проте в місцях проживання мовних меншин активно використовують каталонську, баскську, галісійську мови. Шведське населення Фінляндії становить лише 300 тис. чол., але держава узаконила другу офіційну мову – шведську [2].

Відтак, держави змушені рахуватися з наслідками глобалізації, які відчутні вже не одне століття, почасти змінюючи статус і становище деяких мов у межах власних національних територій, забезпечуючи мир і суспільну злагоду. Останнє, власне, й провокує рішення про надання статусу офіційної мови не одній, а більше (наприклад, Швейцарія має чотири офіційні мови – німецьку, якою розмовляє 65% населення, французьку – 18 %, італійську – 10% та ретороманську – 1%), про визначення так званого лінгвокордону (Бельгія). Відповідно, в таких країнах, національна культура і мова не асоціюються з поняттям етнічної ідентичності.

Наша країна у 2005 р. ратифікувала Хартію міноритарних мов, що дало їй змогу надати особливий статус російській мові, яка в силу історичних особливостей формування української нації є "рідною" для значної частини населення нашої країни. При цьому поняття *regional or minority languages*, як наголошує М. Козловець, не стосується так званих міжнародних мов (*international languages*), використання яких вийшло за межі етнонаціональних кордонів. Слово регіональний є контекстуальним антонімом слова не-територіальний у сенсі "не пов'язаний з певною місцевістю", "розпорошений" [4, 464]. Тому, зрозуміло, що Хартія, яка передбачає захист мов насамперед від вмирання, не могла в повній мірі відобразити потреби мови, якою розмовляє шоста частина світу, а також низка країн СНД та Східної Європи.

Принагідно зазначимо, що не останню роль у наданні офіційного статусу не одній, а декільком мовам нині відіграє й бажання країн ідентифікуватися і зайняти гідне місце у світі. Останнє сьогодні неможливо без знання інших мов, що, звичайно, провокує до них підвищену увагу. При цьому дедалі зростаюча тенденція до вивчення інших мов, у свою чергу, не лише "засмічує" традиційну мову іномовними зразками, а й почасти витісняє її з активного ужитку.

Так, значний вплив англійської мови, на думку дослідників, відображається на мовленнєвій діяльності, "перемиканні кодів", мовній свідомості, та й на всій системі національної мови. Поряд з історично сформованим домінуванням інших мов це призводить до фактичного співіснування, наприклад,

в нашій країні "трьох національних кодів", постійне перемикавання яких, а також змішування та інтенсивність міжмовних запозичень розхитує мовну норму. При цьому, наголошують дослідники, в українську мову активно проникають сьогодні не тільки англійські ідіоми, слова й значення, а й трапляються непоодинокі елементи англійської граматики [1].

Відомий дослідник, автор теорії глобальної англійської мови Д. Кристал у праці "Смерть мовам" (2000 р.) наводить апокаліптичні дані про сучасний стан мов у світі: приблизно з 5000 існуючих сьогодні мов 51 мова має лише одного її носія. Автор вважає, що кожні два тижні на нашій планеті вмирає якась мова, тому до кінця XXI століття зникнуть від 50% до 90% сучасних мов [5]. Такі загрози тенденції дослідник насамперед пояснює процесами глобалізації, які спровокували так званий лінгвістичний імперіалізм, сутність якого можна пояснити і суто природними, і раціональними процесами. Останні пов'язані з частіше свідомим прагненням знищити цілі народи, а відтак – їх мову. Інколи відбувається і навпаки: вмирання мови означає вмирання цілої культури...

Хоча, зрозуміло, що сьогодні без вільного володіння однією чи декількома іноземними мовами неможливо позиціонувати себе як рівноправного партнера серед інших культурних спільнот. Водночас без шкоди для української мови – як потужного національно-об'єднуючого чинника, що передбачає її вивчення і володіння всіма громадянами України [6, 348]. Тільки на основі такого симбіозу можливе вирішення тих глобалізаційних викликів, які сьогодні постають перед головним ідентитетом – мовою, яка визначає позиціювання у світі національної української культури як окремишньої і самототної.

Отже, проведене дослідження дає змогу зробити висновки, що активні процеси культурно-інформаційної глобалізації розмивають підвалини культурної самототності, а найбільше – мову. Домінуючі негативними викликами у вітчизняній мовній сфері є: міграція і полікультурність, що провокують перемішування, пересікання вітчизняних кордонів іномовними зразками. Для забезпечення суспільної злагоди держави, зокрема Українська, змушені надавати статус офіційної декільком мовам, визнавати існування лінгвокордону. Інтеграція, яка проковує бажання країни ідентифікуватися, зайняти своє місце у світі неможлива без знання інших мов, що частіше "засмічує" мову міжмовними запозиченнями, розхитує мовну норму.

Відтак, саме від виважених кроків Української держави в гуманітарній сфері, проблеми якої упродовж всіх років незалежності були несправедливо відкинуті на перфурію економічних та політичних ініціатив, нині залежить майбутнє не лише української національної культури, а й України як суверенної держави, рівноправного партнера світової спільноти. Питання реакції держави на ідентифікаційні проблеми української культури – тема окремого ґрунтовного дослідження.

Література

1. Ажнюк Б. Мовна ситуація в Україні і зарубіжний досвід мовного планування /Ажнюк Б. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=787>.
2. Дрожжина С. В. Культурна політика як проблема сучасного соціокультурного процесу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 / С.В.Дрожжина ; Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2004. – 17 с.
3. Зелінська Є. Національна культура і процес формування особистості /Зелінська Є. // Філософські проблеми гуманітарних наук: Альманах. – 2005. – № 6. – С. 98-102.
4. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія. – Житомир: В-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 558 с.
5. Кристал Д. Английский язык как глобальный / Д. Кристал. – М.: Весь мир, 2001. – 240 с.
6. Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття / Авт. кол.: В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, А. Гуржій та ін. – К.: Навч. книга, 2004. – Кн. 2: Освіта і наука: творчий потенціал державо- і культуротворення. – 2004. – 943 с.

References

1. Azhniuk, B. Language situation in Ukraine and foreign experience of the language planning. Retrieved from <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=787> [in Ukrainian].
2. Drozhzhyna, S. V. (2004). Cultural policy as a problem of the modern social cultural process Extended abstract of candidate's thesis. Donetsk: Donetskyi natsionalnyi un-t [in Ukrainian].
3. Zelinska, I. (2005). National culture and the process of the personality creating. Filosofski problemy humanitarnykh nauk: Almanakh, 6, 98-102 [in Ukrainian].
4. Kozlovets, M. A. (2009). Phenomenon of the national identity: challenges of globalization. Zhytomyr: V-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
5. Krystal, D. (2001). English as a global language. Moscow: Ves myr [in Russian].
6. Lytvyn, V. (Eds.). Scientific-educational potential of the nation: view in XXI century. Book. 2: Education and Science: creative potential of state and cultural building. K.: Navch. Knyha [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.12.2016 р.